

1942 - 1943 ARASI DÖNEMDE KIBRIS TÜRK KİMLİĞİNİN İLK KURUMSALLAŞMA HAREKETLERİ

Sibel AKGÜN*

ÖZET

Kıbrıs, 20. yüzyılın ortasından itibaren uluslararası ilişkilerin gündeminde olup, günümüzün çözülmemiş sorunlarından birini teşkil etmektedir. Ada, Doğu Akdeniz’de birbirine karşıt çıkarların ve siyasi isteklerin belirlediği siyasi tarihi ile hareketli bir geçmişe sahiptir. Küresel ve bölgesel dengelerin dışında, Kıbrıs’ta asıl sorun, büyük ölçüde 1878 yılından başlayan ve adanın iki büyük etnik ve dinsel halkı arasında, etnik farklılaşma süreci ile belirginleşmiş olan milliyetçilik olgusudur. Bu olguya, İngiliz sömürge yönetiminin izlediği politikalar ve yerel seçkin denilen aydınlar ve elitlerin etkisi de eklenince birbirine karşıt, çatışan bir kimlik ikiliği ortaya çıkmıştır. Amaçları ve yönelimleri farklı olan bu kimliklerin, oluşma süreci dışında politik - kültürel - sosyo ekonomik olarak ciddi anlamda ilk ortaya çıkma süreçleri önemlidir. Bu süreci tetikleyen ve kurumsallaşmasına neden olan faktörler, ilk oluşmaya başlama dönemleri kadar önemli ve üzerinde durulması gereken bir konudur.

Kıbrıs Türk halkı içinde basın yayın, siyasi ve mesleki örgütlenme alanlarında birer sosyal taşıyıcı olan yapıların oluşturulması 1940’lı yıllara denk gelmektedir. Uluslararası gelişmelerin etkisi ile başlayan bu süreç, tek tek KATAK, Halkın Sesi gibi sosyal taşıyıcı yapıların incelenmesi ile ele alınacaktır. Kurumsal temelinde Enosis, İngiliz sömürge yönetimi politikaları ve Kıbrıs Türk milliyetçiliği olan bu süreç ele alınırken, dönemin gelişmeleri de göz önünde bulundurulacak bir çözümleme yapılacaktır. Aynı ayrı ele alınabilecek olan bu temellerin, Kıbrıs Türk halkı için kurumsallaşma anlamında 1940’lı yıllardaki dinamiği ve gelişimi ise çalışmanın ana konusu olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, Kıbrıs Türk halkı, İngiliz sömürge yönetimi, Halkın Sesi, KATAK, Birlikler

EARLY MOVEMENTS OF INSTITUTIONALIZING THE CYPRIOT TURKISH IDENTITY BETWEEN 1942 AND 1943

ABSTRACT

Cyprus has been occupying the agenda of international relations since the mid-20th Century, and it still remains among the unsolved problems in the world. The island has a political history that is defined by contrasting interests and political demands in the Eastern Mediterranean. Apart from global and local balances, the main problem

* Yrd. Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü El-mek: sgulcan@sakarya.edu.tr

in Cyprus is the idea of nationalism that emerged mostly in 1878 and has crystallized in the process of ethnic differentiation between the two major ethnic and religious communities living in the island. This idea has been consolidated by the policies pursued by the British colonial administration and by the influences of local elites; and thus two conflicting identities emerged. How these two identities, whose objectives and methods are different from one another, firstly emerged in a serious manner is of importance in political-cultural-sociocultural terms. The factors that triggered these processes and helped them get institutionalized constitute an important issue that needs to be addressed as much as their origins.

It was the 1940s when those organizations firstly formed, which would serve as social carriers in the fields of media and political and professional organization. This process, which was triggered by international developments, will be addressed by examining each of the organizations such as KATAK and Halkın Sesi. While addressing this process, whose institutional foundations were Enosis, British colonial administration policies and Cypriot Turkish nationalism; the developments of the time will also be taken into consideration. The main subject of the study, on the other hand, will be the dynamics and development of these foundations in the 1940s in terms of organization for the Cypriot Turkish community.

Key Words: Cyprus, Cypriot Turkish Community, British Colonial Administration, Halkın Sesi, KATAK, Unions.

Giriş

Kıbrıs adasının milliyetçilik temelinde şekillenen yapısı, aynı zamanda siyasi tarihinin en belirgin unsuru olmuştur. Adada Rum ve Türk kimliği, uzun ve bitmek bilmeyen bir mücadele sonunda gelişerek, bugüne kadar gelen tarihi bir geçmişe sahiptir. Çok çeşitli kavimlerin, imparatorlukların, kültürlerin ve ulusların egemenliği altında kalan adada, 1571 yılında başlayan Osmanlı İmparatorluğu dönemi ve ardından 1878 yılında başlayan İngiliz egemenliği, çoğunluk olan Rum unsurunun karşısında Kıbrıs Türk kimliğinin oluşmasında ve şekillenmesinde belirgin bir rol oynamıştır. Bu biçimlenmede asıl belirleyici olan unsur ise Rum halkının 1830'da Yunanistan'ın kurulması sonrası etkilendiği ve adada İngiliz döneminin başladığı 1878 sonrası gerçekleştirmeye çalıştığı Enosis isteği olmuştur. Bu iki unsur, Fransız Devrimi ile birlikte önce Avrupa'da daha sonra dünyada tek geçerli ideoloji olarak ortaya çıkacak olan milliyetçilik ile birlikte ele alındığında zaman içinde içine çatışma boyutun da girdiği bir duruma gelecektir.

Kendi iç ve dış dinamikleri ile evrilen ve bugüne kadar uzanan bu süreç, adadaki iki etnik- dinsel halk arasında her dönem farklı boyutta gerçekleşmiş ancak yepyeni bir durum olarak ortaya çıkması 20. yüzyılın ortalarında olmuştur. Kıbrıs Türk kimliği denince milliyetçik ekseninde oluşan bu kimliğin özellikle 1878'de başlayan İngiliz dönemi sonrası başlayan ve 1940'lı yıllarda ilk kurumsallaşma hareketlerinin dinamiklerini ve gelişimine geçmeden önce milliyetçilik kavramını ve dönemin koşullarını ele almakta fayda vardır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

A. Kıbrıs Türk Kimliğinin İlk Kurumsallaşma Adımlarının Çerçevesi ve Temeli

Kıbrıs'ta yüzyıllardan beri birlikte yaşayan Rum ve Türk halkının 1950'li yıllardan itibaren günümüze kadar sürecek olan ayrılma ve çatışma biçimine dönüşmüş olan ilişki biçimlerinin temeli, milliyetçilik kavramına dayanmaktadır.

Milliyetçilik, modern dünya sistemlerinin üzerine inşa edilen tarihsel bir dönemdir. 19. yüzyıldan bu yana, siyasi bir gruba aidiyet bilinci olarak tanımlanan bu kavram, aynı zamanda dünya siyasi tarihinin en derin ve inatçı duygularından biri olmuştur. Şüphesiz milliyetçiliğin türleri ile ilgili farklı sınıflandırmalar da vardır ve bu konuda literatür sürekli olarak gelişmektedir. Bu kavramın ve sınıflandırmalarının, devlet, ulus, ideoloji, tarih, dünyevileşme, çok kültürlülük, bölgeselleşme, ulusüstü, çokuluslu, sosyal psikoloji, din, dil, kültür, kimlik, etnik, terör, şiddet, ayrımcılık, ırkçılık gibi birçok kavram ve konuyla karmaşık bir ilişkisi vardır. Ancak konumuz özelinde etnik milliyetçilik en belirgin olan yönünü ortaya koymaktadır¹.

Antony Smith, millet oluşumunda etnisiteye önemli rol veren önemli teorisyendir ve milleti, "tarihi, bir toprağı, ortak mitleri ve tarihi belleğı, kitlevi bir kamu kültürünü, ortak bir ekonomiyi, ortak yasal hak ve görevleri paylaşan bir insan topluluğı" olarak tanımlamaktadır. Smith, etnisitenin, milletin temeli olduğunu ileri sürmektedir. Smith'e göre, milliyetçi hareketlerin oluşumunda rol oynayan jeopolitik çerçeve, etnik temeller ve sosyal taşıyıcılar üç önemli kategoridir. Smith'e göre, güçlü bir milliyetçilik hareketinin ortaya çıkması için bu kategorilerin tamamının bulunması gerekemeyebilir ama gerekli olan en önemli faktörler siyasal bir otorite, ortak bir tarih miti ve entelijansiyanın varlığı gereklidir. Dil ve sembolizmde nüfusun büyük kesimi arasında "kitleseel duyguları" pekiştirdiğini belirten Smith, milliyetçiliğın teritoryal ve etnik milliyetçilik olarak iki türü olduğunu belirtir. Teritoryal milliyetçilik türünün sivil bir temele dayandığını belirten Smith, bu türün bağımsızlık öncesi dönemde anti- sömürgeci bir karakterde olup, bağımsızlık sonrasında genellikle etnik farklılıklar taşıyan nüfusu, yeni bir millet olarak bir araya getirmeye ve bütünleştirmeye çalıştığını vurgular. Buna karşılık Smith'e göre, etnik milliyetçilik türünde millet, etnik ve seçereci bir üzerinden tanımlanmıştır ve bağımsızlıktan önce daha büyük siyasal birimden ayrılma veya seçilmiş bir etnik yurdu ayırmaya, burada toplanmaya, siyasi bir etno- millet kurmaya çalışan alt türe ayrılıkçı- diaspora milliyetçilik adı verilmektedir².

Modern çağın bir ürünü olan milliyetçilik olgusu ilk kez 18. yüzyılın sonlarında Batı Avrupa'da Fransız Devriminin etkisi ile yayılmaya başlamış ve özellikle etnik milliyetçilik, 19. yüzyılın başından itibaren tam ifadesini Doğu ve Orta Avrupa milliyetçiliklerinde, özellikle de Alman milliyetçiliğinde bulmuştur. Daha sonra Ortadoğı, Asya ve Afrika'da görülmeye başlanmıştır. Her toplumun milliyetçiliğı kendi iç dinamiklerinin etkisiyle ve kendi toplumsal gelişmesinin belli bir aşamasında keşfedilmese bile, sosyo ekonomik koşullar ne düzeyde olursa olsun, tarihsel sürecin belli bir kesitinde karşılaşmak zorunda kalmıştır³.

Batı milliyetçiliğı, İngiltere, Fransa ve Kuzey Amerika gibi ülkelerde orta sınıfların (burjuvazi) ürünü olan ve ulusu belirli bir toprak parçasında ortak kanunlarla bağlayan rasyonel, sivil ve gönüllü milliyetçilik anlayışına dayandırmıştır. Orta ve Doğu Avrupa ile büyük imparatorluklar içerisinde bağımsızlık talepleriyle ortaya çıkan ve orta sınıf olmadığı için entellektüellerin ürünü olan otoriter, organik milliyetçilik ise Doğu Tarzı milliyetçiliktir. Doğu Tarzı milliyetçilik, Fransa, İngiltere, Kuzey Amerikanın sivil ve rasyonel batı versiyonunun tam tersine etnik ve dinsel bir karakterde oluşmuştur. Bunun belki de en açık örneğı, Kıbrıs adasında yaşayan Rum halkını da etkileyen Yunan milliyetçiliğidir. Tüccar ve entelektüel kesimin Büyük

¹Murat Alakel, "İlk Dönem Cumhuriyet Türkiye'si Ulus İnşa Sürecinde Milliyetçilik ve Sivil- Etnik İnkilemine Dair Teorik Tartışmalar", **Akademik Bakış**, Cilt: 5, Sayı: 9, Kış 2011, s. 1- 2.

²Antony Smith, **Milli Kimlik**, İstanbul, İletişim Yay., 1999, s. 120- 133.

³Murat Alakel, 2011, s. 10.

Yunanistan'ı yeniden kurmak için başlattıkları mücadele, din adamları ve köylüler arasında Ortodoks Bizans'ın etnik- dini yapısının yeniden yaratılması şekline dönüşmüştür. Anı idealize eden etnik- dini geçmişe dönüşün romantik özlemi, Polonya ve Rusya'da da görülmektedir. Almanya'da ise birleşik Alman devletini yaratma amacındaki milliyetçilik, Pan- Cermen yayılcılığına dönüşmüştür⁴.

Batı'daki girişimci orta sınıf önderliğinde gerçekleşen, dinamik ekonomileri ile hızla büyüyen İngiltere ve Fransa gibi ülkelerde, kıtalararası imparatorluklar oluşturma süreci ile birlikte milliyetçilik, yayılcılığın bir aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Yani Batı milliyetçiliği, ulusal birliği sağlayarak hızlandırdığı toplumsal gelişme sürecinin bir evresinde, ekonomik yayılcılığın ve sömürgeciliğin aracı olmuş, saldırgan ve ırkçı bir nitelik kazanmıştır. Doğal olarak bir süre sonra bu yayılcı milliyetçilik, Üçüncü Dünya denilen sömürgelerde kendi karşıtını yaratmıştır⁵.

İmparatorluklar kuran gelişmiş Avrupa ülkeleri, nüfuzları altına aldıkları toplumları tam ya da yarı sömürge durumuna getirmişler ve ekonomileri, sömürgeci ülke ekonomisine bağlanmıştır. Aynı zamanda topraklarında sömürüyü sağlayan yönetsel- siyasal örgütlerinde kurulduğu bu toplumlarda yerel aydınlar ve elitler, sömürgeci ülkenin oluşturduğu düzeni işletmede temel bir işlev görmüşlerdir. Doktorlar, avukatlar, öğretmenler, gazeteciler gibi meslek sahiplerinden oluşan bu elit- aydınlar, aynı zamanda zamanla milliyetçilik düşüncesinin taşıyıcısı olmuşlardır⁶.

Sömürge yönetiminin sömürgesi toplumlarda ekonomik olarak kurduğu sömürü sistemi, yönetimde yeterli söz hakkı tanımaması, halkı/ hakları aşağılayıcı ve hor görücü bir tutum takınması, özellikle 1. Dünya Savaşı'ndan sonra self determinasyon ilkesinin de etkisi ile birleşince, bu ülkelerde sömürge boyunduruğundan kurtulma isteğine neden olmuştur. Böylece sömürgeleştirme hareketi, yerini özgürlük, eşitlik, halkların kendi kaderini belirleme hakkı ve modernleşme gibi söylemlerle ortaya çıkan anti kolonyalist mücadeleye bırakmıştır. 2. Dünya Savaşı ve sonrasında değişen dünya koşullarının da etkisi ile başarıya ulaşan bu mücadelede, eski sömürgeler uğrunda mücadele etmeye başlayacakları bağımsız devletlerini kurma imkânına kavuşacaktır⁷.

Ancak bağımsız devlet kurma yolunda ya da bağımsızlık sonrası yabancı idareden kurtulma olarak tanımlanan birleştirici faktöre karşı, ülkede var olan etnik- dinsel- kültürel farklılıklar arasında çeşitli anlaşmazlıklar meydana geldiği görülmektedir. Kıbrıs özelinde İngiliz sömürgeciliğinden kurtulma şeklinde bağımsızlık öncesi adada yaşayan iki halk arasında birleştirici bir bütünleşme oluşmamıştır. Yunan ulus - devletinin yayılcı ve dışlayıcı niteliğe bürünmüş hali, adada yaşayan Rum halkına birebir sirayet edip Enosis denilen Yunanistan ile birleşme şekline dönünce, kendi karşıtını yaratmış ve hedefleri - yönelimleri - niteliği farklı olan Türk milliyetçiliğinin gelişime zemin hazırlamıştır. Dominant etnik- dinsel grubun adanın tek sahibi gibi davranarak, sayıca azınlıkta olan halkla işbirliğine gitmemesi, tepki şeklinde tezahür ederek, başka bir bağımsız devlet kurma veya kendisini mensubu hissettiği bir ulusla birleşme hedefine dönüşmüştür⁸.

⁴John Hutchinson- Anthony Smith, **Nationalism**, Oxford, Oxford University Press, 1994, s. 160.

⁵Immanuel Wallerstein, **The Modern World System: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World – Economy in the Sixteenth Century**, New York, Academic Press, 1974, s. 35.

⁶Thomas Bottomore, **Seçkinler ve Toplum**, Ankara, Gündoğan Yay., 1990, s. 118.

⁷Crawford Young, "The Colonial Construction of African Nations", **Nationalism**, Ed: J. Hutchinson- A. Smith, Oxford, Oxford University Press, 1994, . 226.

⁸Gowher Rızvi, "Ethnic Conflict and Political Accomodation in Plural Societies: Cyprus and Other Cases", **Journal of Commonwealth and Comparative Politics**, Mart, 31- 1, 1993, s. 58- 60.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

Kıbrıs Türk milliyetçiliği de diğer milliyetçilikler gibi modern döneme ait bir inşa sürecinin bir ürünü olarak Türk milliyetçiliğinin Smith'in işaret ettiği gibi bir alt biçimi olup, bu süreçte aydınların ve elitlerin önemli rolü vardır. Kıbrıs Türk halkının coğrafi, siyasi ve ekonomik bakımdan Türkiye'den ayrı bir yapılanma içinde olmasına karşın, Türk milletiyle özdeşlik kurması, Smith'in işaret ettiği ortak tarih, dil, din gibi unsurların varlığı ile açıklanabilir. Kıbrıs Türk milliyetçiliğinin inşa sürecinde aydınlar ve elitler dışında, bir yandan Rum milliyetçiliğinin Enosis isteği, diğer yandan İngiliz sömürgeciliğine karşı anti kolonyalist tavır ve kolonyal idare de büyük etki de bulunmuştur. Bu kimliğin şekillenmesi ve oluşumunda, adada İngiliz idaresinin başladığı 1878'den itibaren uzun bir dönem yaşanmıştır ancak konumuz itibari ile 1940'lı yıllar, ilk kurumsallaşma adımlarının atıldığı temel yıllardır.

Daha 2. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında Ortadoğu'da gerileyen bir emperyalist güç olarak çıkan ve yerini Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'ye bırakmak zorunda kalacak olan İngiltere, peşpeşe uğradığı kayıplar sonrasında bölgedeki çıkarlarını koruyabileceği yegâne alan olarak Kıbrıs'a önem vermeye başlamıştı. Bu nedenle aşağıda ele alınacağı gibi daha savaşın ilk döneminde genel olarak adadaki İngiliz yönetiminden hoşnutsuz olan Rum halkını idare edebilmek için muhtariyet çalışmaları yapılacağı açıklanmıştır. Ayrıca adada Enosis önderliği yapan Kıbrıs Ortodoks Kilisesine karşı güçlenen Kıbrıs Rum solu arasında bir denge kurmaya çalışmış ve Enosis isteklerini mümkün olabildiğince geriletmeye çalışmıştır⁹.

Bu aşamada İngiltere, yıllardan beri nüfus olarak azınlık olan ve adada Rum nüfusunun isteklerine karşı yerel makamlara atayarak denge unsuru olarak gördüğü Kıbrıslı Türk elitler kanalı ile bu halkın örgütlenme çalışmalarını teşvik etmeye başlamıştır. Yalnız 1940'lı yılların başında başlayan bu örgütlenme süreci içinde Kıbrıslı Türk aydın ve elitlerinin arasında da yıllardan beri oluşan gruplaşma ve siyasi farklılıklar devam etmiş ve 1950'li yıllarda artık açık bir biçimde İngiliz yönetiminin başta desteklemediği milliyetçi gruplar hakim olmuştur. Yine de ilk etapta İngiliz sömürge yönetimi basın yayın, siyasi dernek veya sendikal örgütler konusunda Kıbrıs Türk halkının içinde var olan siyasi gruplaşmalarla çok fazla ilgilenmeyerek, pragmatik olarak adada Rum halkının karşısında örgütlü yeni bir güç olması mantığı ile hareket etmiştir¹⁰.

Böylece 1940'lı yılların başından itibaren İngiliz yönetiminin değişen dış politikasına paralel olarak Kıbrıs Türk halkı, tarihinde ilk defa yoğun bir kurumsallaşma sürecine girmiş ve üst üste adımlar atmıştır. Kıbrıs Türk halkının ileri gelen elit ve aydınları tarafından oluşturulan kurumlar, aynı zamanda bir sosyal sistem olarak değerlendirilen toplumun vazgeçilmez yapıları ve parçaları olarak değerlendirilmelidir. Her toplumun varlığını devam ettirmesi ve gelişebilmesi için, sosyal hayatın gereği olan bir takım görevleri gerçekleştiren bu yapılar, sosyal hayatın temel görevlerinin idare edilmesi ve uygulamalarına yarayan esas parçalardır¹¹.

Bir sosyal kurum, temel amaçlar etrafında gelişen normlar, değerler, statüler rollerden oluşan bir sistemdir. Sosyal bir varlık olan insan, toplumsal yaşantısını sürdürürken, toplumsal kurumların kendisine sunduğu statü ve rollere uygun davranış kuralları çerçevesinde yaşamını sürdürmekte ve rollerin yerine getirilmesini, bu kurumlar aracılığı ile sağlamaktadır. Toplumsal yapıda hiçbir kurumun etkisi diğer değişkenlerden soyutlanarak ele alınamaz. Kurumların birbirlerinden etkilenme dereceleri, etkilenme süreçleri etkilenme yönleri toplumdan topluma ve değişik tarihsel dönemlerde farklı özellikler gösterir. Bu etkileşimler, kurumların yapısal ve işlevsel boyutlarda, yeni biçimler kazanmasına neden olur. Bütün kurumlar, doğrudan veya dolaylı olarak birbirini etkiler ve değiştirir. Sonuçta, toplumsal ilişkilerin düzenlenmesi ve temel ihtiyaçların

⁹Karolos Zahariadis Yusuf Alp, **Kıbrıs**, İstanbul, Birikim Yay., 1979, s. 5.

¹⁰Haşim Altan, **Belgelerle Kıbrıs Türk Vakıflar Tarihi**, Lefkoşa, Kıbrıs Vakıflar İdaresi Yay., 1986, s. 911- 934.

¹¹Roos Eshleman- Barbara Gashion, **Sociology**, USA, Foresman and Company, 1988, s. 133.

karşılanmasında karşılıklı etkileşim ağı içinde bütün toplumsal kurumlar vazgeçilmez bir öneme sahiptir¹².

Kıbrıs Türk halkı içinde tarihsel süreç içinde önemli bir dönüm noktası olan 1940'lı yıllar, siyasi ve toplumsal olarak dönemin koşulları nedeni ile örgütlenme noktasında önemli adımların atılmasına neden olmuştur. Oluşturulan yapılar, aynı zamanda hem kuruldukları yıllarda hem de daha sonrasında yukarıda ele alındığı gibi siyasi ve toplumsal kimliğin şekillenmesine ve taşınmasında önemli işlevler üstlenmişlerdir.

Atılan adımların ilk başında basın yayın alanında halen bugünde yayın hayatını sürdüren ve Kıbrıs Türk milliyetçi aydınlarının en önemli isimlerinden biri olan Dr. Fazıl Küçük'ün kurduğu gazete olmuştur. Ardından gelen siyasi ve sendikal örgütlenme hareketleri, 1950'li yıllarda daha da fazla artarak, Kıbrıs Türk kimliğinin şekillenmesi sürecinde yepyeni dönemlere girilmesine neden olmuştur. Bu nedenle ilk olarak Halkın Sesi gazetesinin kuruluşu ve amaçları ile ciddi anlamda Kıbrıs Türk kimliğinin kurumsallaşma sürecine başlanmalıdır.

B. Halkın Sesi Gazetesinin Kuruluşu

1942 yılı Kıbrıs Türk halkı için zor bir dönemin başlangıcı olmuştur. Bu zorluğun en önemli nedeni ise aşağıda ele alınacağı gibi 2. Dünya Savaşının tüm hızıyla yaşandığı bir ortamda İngiltere'nin savaş sonrası sömürgelerinde izleyeceği politikayı belirlemesi ve duruma Rum halkının verdiği tepkidir. Bu ortam içinde halkın sesini duyurma ve haklarını koruma noktasında basın yayın çok daha önemli bir hale gelecektir.

Bu zor dönemde Mehmet Remzi Okan'ın Söz gazetesi dışında uzun ömürlü bir gazete yayın hayatında olmamıştır. Masum Millet (1931- 1934), Haber (1934- 1935), Ses (1935- 1938) ve Vakit (1938- 1941) gazeteleri kısa süreli yayın yapmış ve kapanmıştır. Dönemin Kıbrıslı Türk aydınlarından Dr. İhsan Ali hatıralarında gazetenin doğuşu ile ilgili bilgiler vermiştir. Dr. İhsan Ali, sömürge yönetiminin Kıbrıs Türk halkına yönelik haksızlıkları ile toplumsal ve ekonomik siyasetinden duyulan hoşnutsuzluğun dile getirilme ihtiyacının hissedildiği o dönemde Türkiye'nin Kıbrıs Başkonsolosu Recep Yazgan'ın bu konuda ön ayak olduğunu belirtmektedir¹³.

Ali'ye göre Yazgan, var olan tek Türk gazetesi olan Söz'ün sahibi Okan'ın ölümü üzerine gazetenin kapanması nedeniyle, topluma hizmet etmek ve Okan'ın ailesine yardımcı olmak üzere Dr. Fazıl Küçük'ün kurulacak yeni gazetenin sorumluluğunu üstlenmesi için devreye girdiğini belirtmektedir. Kendisinin de yeni kurulan gazetede yazılar yazmaya başladığını ve sömürgecilerin çığnemekte olduğu Türk haklarının savunulması için kampanya başlattıklarını ifade eden Ali, daha sonra Okan'ın kızları ile Küçük arasında yaşanan anlaşmazlıklar nedeni ile Remzi'nin kızlarının tek başlarına babalarının gazetesini yeniden yayınlamaya başladığını belirtmektedir¹⁴.

Kıbrıs Türk halkının kimlik şekillenmesinde önemli rol oynamış olan gazetenin kuruluş ihtiyacını, kurucusu Dr. Fazıl Küçük şu şekilde anlatmıştır:

“Yıl 1942. Söz gazetesinin sahibi Remzi Bey, 25 yıl verdiği mücadelenin yorgunluğu ile hasta düşmüştü. Bütün uğraşmalar sonuç vermedi. Türkiye'ye götürüldü, tedavisine devam edildiyse de maalesef hayata gözlerini kapamış, gazetesiz kalmıştık. Bir gazeteye büyük ihtiyaç duyulduğu günlerdi. Radyoların verdiği haberlerden başka, yeni bir şey öğrenme olanağı yoktu. Ada içinde olup bitenlerden Türk tarafı tamamen habersizdi. Karanlıklar içinde yüzüyorduk. Savaş yıllarında yeni bir gazete çıkarmanın kolay olmayacağını takdir edenler, haklı olarak atlamıyordu

¹²Mustafa Aydın, **Kurumlar Sosyolojisi**, Ankara, Vadi Yay., 1997, s. 207.

¹³İhsan Ali, **Hatıralarım**, Lefkoşa, Galeri Kültür Yay., 2002, s. 17- 18.

¹⁴age... s.18.

ortalığa. Zaten bizim tarafta elle çalışan, elle dizilen iki iptidai matbaadan başka bir şey yoktu...”¹⁵

Dr. Küçük, bu sıralarda Türkiye Cumhuriyeti Başkonsolosu Yazgan’ın katıldıkları bir yemekte neden ortaya atılmadığını sorduğunu ve kendisinin bunu düşünmekle birlikte yönetimin bir numaralı İngiliz aleyhtarı (Anti- British) olarak tanınan bir kişiye izin vermeyeceklerini düşündüğü için harekete geçmediğini söylemiştir. Yazgan’ın, Söz gazetesinin varislerinin gazeteyi yaşatmak istediği ve onlarla birlikte hareket ederek uzun yıllar memlekete hizmet eden Atatürkçü bir gazeteyi yaşatma imkânının olması gerektiği sözleri üzerine Dr. Küçük, ikna olmuştur. Okan ailesi ile görüşerek ilk müracaatlarını Lefkoşa Komiserliği’ne Söz gazetesi ismi ile yapan Küçük, ilk günden ruhsat isteğinin reddedilmesi üzerine, daha yüksek makam olan Müsteşarlığın kapılarını çalmaya başlamıştır. Sonunda hazırladığı dilekçeyi Müsteşarlığına veren Küçük, beş ay boyunca dilekçesinin cevabını beklemiştir¹⁶.

Beş ayın sonunda Müsteşar ile görüşme imkânı bulan Küçük, yaptığı görüşmeyi ve gazetenin ismini nasıl bulduğunu ise şu sözlerle anlatmaktadır:

“Müsteşar bana, - çok düşündüm, kimliğini pek ala biliyorum. Dosyan epeyce kabarık. Diğer taraftan Türk toplumunu da gazetesiz bırakmak istemiyorum. Ama şartlarım var. Nazik bir zamanda Hükümeti boş yere meşgul etmeyeceksin, bizlere yardımcı olmasan bile, kamuoyunu alet olarak kullanmayacaksın, gidebilirsin- demişti. Ayrıldım ve birkaç gün sonra da yazılı olarak Halkın Sesini çıkarabileceğim bildiriliyordu. İlkokul sıralarında iken duyduğum ve beynime çakılan – Halkın sesini işiten duyan yok- sözler, beni, çıkaracağım gazetenin isminin Halkın Sesi olmasına teşvik etmişti”¹⁷.

Böylece çıkarılması için izin verilen gazete, gerekli hazırlıkların yapılması sonunda Söz gazetesinin harfleri, baskı makinesi ile ilk sayısını 14 Mart 1942’de çıkartmıştır ve o günden bugüne yayın hayatında var olmuştur.

C. Gazetenin Yayın İlkeleri

Halkın Sesi gazetesi yayın hayatına atıldıktan sonra kısa süreler hariç bugüne kadar varlığını devam ettirmiştir. 1942 yılında dönemin koşullarına bağlı olarak yayın hayatına başlayan gazete, daha ilk sayısında çok net bir biçimde ilkelerini ortaya koymuş ve bu ilkeler doğrultusunda bir çizgide ilerlemiştir.

Gazetenin ilk sayısında yayınlanan ilkeler şu şekilde yer almıştı:

1. Türk toplumunun haklarını korumak, toplum dertlerini dile getirmek
2. Bağımsız olmak
3. Sömürge idaresi ve Rum emelleri ile mücadele etmek
4. Anavatan sevgisini ve ona bağlılığı idame ettirmek
5. Memleketteki sanat hareketlerini destekleyip, teşvik etmek.¹⁸

Dr. Küçük, gazetenin ilk sayısındaki yazısında Söz gazetesinin sahibi ve yayıncısı Remzi Okan’ın unutulmayacak bir kahraman olduğunu belirttikten sonra, kendilerinin mazinin köhne fikirlerine değil, bugünün ve yarının yeniliklerine baktığını belirtmiştir. Küçük, yazısının devamında cemaati kemiren dertleri ortaya atıp, onların tedavisi ile meşgul olmak istediklerini ve yanı başlarındaki yaşayan unsurlarla içtimai sahada kıyas kabul etmez bir gerilik içinde bulduklarını vurgulamaktadır. Küçük’ün burada kastettiği, Rum halkı ve onların hemen hemen

¹⁵Kemal Tekakpınar- Demiray Doğasal, **Dr. Fazıl Küçük (1906- 1984)**, Cilt: 2, Lefkoşa, s. 623.

¹⁶age., 624.

¹⁷age., s. 624.

¹⁸“İlkelerimiz”, **Halkın Sesi**, 14 Mart 1942.

her alanda gösterdikleri gelişmişliktir. Dr. Küçük, dönemin koşullarına uygun olarak artık Kıbrıs Türk halkının hareket geçmesi ve örgütlenmesi konusunda, başyazısında çok kesin bir politik tutum içinde bulunmuştur. Küçük, bu konuda şu şekilde görüşlerini ifade etmiştir: “...Onların yorulmadan, bıkmadan, usanmadan kurdukları sayısız teşkilatlardan habersiz kaldık veyahut görmek istemedik. Beraberce düşünelim: Onların bin bir teşkilatı var, bizim hiçbir şeyimiz. Onlar birbirlerine kilit olmuş, el ele vermiş, düşeni kaldırmaya, destek olmaya çalışır. Biz sapa sağlam dimdik yerinde duranı devirmeye çalışırız. Onlar küçük bir cemiyet kurar, onu her gün biraz daha büyütür, nihayet günün birinde gıpta ile baktığımız en yüksek seviyeye çıkarır. Biz, ilk günden büyük bir cemiyet kurar ve yine onu kendi ellerimizle kısa sürede yıkarız. Gazetemizin en büyük gayelerinden biri içtimai sahadaki mevkiimize hız vermek ve onu kendimize benimsetmektir”¹⁹.

Dr. Küçük’ün çıkardığı gazete aracılığı ile İngiliz sömürge yönetimine ve adada Enosis isteyen Rum halkına karşı açtığı ilk mücadele, devam etmekte olan 2. Dünya Savaşı neden ile Lefkoşa’daki Türk Lisesinin güvenlik gerekçesi ile Lapta’ya taşınmasına karşı olmuştur. Küçük, Lefkoşa’daki lise binasının Nazi kuvvetleri tarafından istila edilen adalarda yaşayan Rumlara açılan Lise binasına, işgal ettikleri bina yetmezmiş gibi bir de Yunanistan’ın bayrağını diktiklerini, bu hareketleri idareden aldıkları cesaret ile yaptıklarını belirtmiştir. Küçük, Türk cemaatinin soğukkanlılığını muhafaza ederek binada kalanlara karşı harekete geçmemişlerse de, sömürge idaresine karşı büyük bir husumet ve nefret ortaya çıktığını belirtmektedir²⁰.

Gazete yayın hayatına başladıktan kısa bir süre sonra izlediği bu yayın politikası yüzünden İngiliz sömürge yönetimi tarafından 20 Ocak 1943’ten itibaren 3 ay kapatma cezası almıştır. Gazetenin başyazarı Dr. Fazıl Küçük tarafından kaleme alınan yazılar, kapatma için gerekçe olmuştur. Dr. Küçük’ün gazetesinin 3 ay kapatılmasına yol açan 10 Ocak 1943 tarihli ilk yazısında “Her şeyi bilen, duyan ve gören bu makam, Lise hakkında reva görülen bu nahoş halleri acaba niçin duymuyor, bilmiyor ve görmüyor” sorusunu sormuştur. 13 Ocak 1943 tarihli ikinci yazısında ise şu ifadeleri kullanmıştır:

“İşte biricik irfan ocağımız, o günden bugüne kadar bir çok değişikliğe sahne olmuş, bir Türk mahallesinin göbeğinde oturan, Lise önünden geçen gençler, buraya Yunan bayrağı çekilmiş, fırın olmuş, şimdi de kucağını domuzlara açmıştır. Daha kim bilir yarın ne kadar acı, ne kadar elim sürprizler karşımıza çıkacaktır. Acaba bütün bu ağır muamelelerden beklenen, ümit edilen hakiki isten nelerdir. Bizi en fazla yeise düşüren, ağlatan, acı duyuran, dünya yüzünde bütün milletlerin, kavimlerin, örf ve adetlerine hürmeti, anane haline getiren Büyük Britanya idaresindeki memurların bu affedilmez hataları işlemesi ve daha yüksek makamları da, bütün olup bitene seyirci kalmasıdır...”²¹.

Dr. Fazıl Küçük, neticenin ne olduğunu bildiklerini ve 21 Ocak 1943’te yüksek rütbeli bir polisle iki başçavuşun, ellerinde kapalı bir zarf ve bir de büyük bir defterle ziyaretine geldiklerini belirtmektedir. Zarfın içinde Halkın Sesi gazetesinin neşriyatına üç ay bir müddet devam edeceği tebliğ edilmiştir. Gazetenin yayınına ara verilmesinin duyulmasının ardından Dr. Küçük’ün yıllar sonra kaleme aldığı şu satırlar, gazetenin amacını ve neden kapatıldığını çok iyi ifade etmektedir:

“Haber yıldırım sürati ile Lefkoşa’ya yayılmıştı. Teselliye gelenlerin sayısı o kadar çoktu ki, bunları görmek, acımızı unutturuyordu bize. Bunun yanında arada bir telefonda gelen boğuk sesler, asap bozmaktan başka bir işe yaramıyordu. İtiraf ederim ki, beni ancak telefonda konuşabilmek cesaretini kendinde bulanlardan ziyade o güne kadar hakiki dost tanıdıklarımın

¹⁹“Sayın Halkımızın Yüksek Huzuruna”, **Halkın Sesi**, 14 Mart 1942.

²⁰“Lisemiz”, **Halkın Sesi**, 10 Ocak 1943.

²¹“Herşeyi Duyan, Gören, Bilen Makam”, **Halkın Sesi**, 13 Ocak 1943.

konuşmaları üzüyordu. Kardeşim diyorlardı, biz sana yaz dedik, sert çıkışlar yap dedik. Amma bu kadarı da olur mu?. Karşındaki kuvvetin İngiliz İmparatorluğu olduğunu nasıl unutabildin?... ”²².

Halkın Sesinin kapatılmasından sonra 5 Mart 1943'ten itibaren Söz gazetesi yeniden yayımlanmaya başlamıştır. Söz gazetesi, 14 Ağustos 1946'ya kadar yayını sürdürülecek ve yerini Hürsöz gazetesine bırakacaktır. Halkın Sesi gazetesinin 3 aylık cezası bittikten sonra, tekrar yayın hayatına başlamak için teşebbüsü olmuş ancak bu sefer de kâğıt sıkıntısı ile karşı karşıya kalmıştır. Gazeteler kâğıt dağıtımını yapan İngiliz idaresi, toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilecek gazete çıktığı için Halkın Sesine kâğıt dağıtımını yapılmayacağını belirtince, Dr. Küçük Rumca basılan gazetelerden, diğere matbaalardan karaborsa kâğıt temin etmek zorunda kalmış ve 1944 yılına kadar gazete bu şekilde çıkarılabilmıştır²³.

Gazetenin üç ay sonra yeniden çıkması süreci sadece kâğıt konusunda değil hangi matbaada basılacağı konusunda da problem yaratmıştır. Gazete ilk çıktığında Söz gazetesinin matbaasında basılmaktaydı. Yayına ara vermek zorunda kalınca, Söz gazetesi tekrar basılmaya başlanmış ve gazetenin basım cezası sona erince bu seferde matbaa sıkıntısı baş göstermiştir. Söz gazetesi ancak kendisini çıkarabilecek kapasiteye sahip matbaası olduğu için Halkın Sesi daha eski makine ve harflere sahip olan Birlik Basımevi'nde basılmaya başlandı. Birlik Basımevinin matbaası uzun süredir çalışmadığı için harfler eksik ve makinelerin tamire ihtiyacı vardı. Bu işler, gazetenin çalışanları tarafından halledildikten sonra gazete üç ay aradan sonra çıkmaya başlamıştır²⁴.

Halkın Sesi gazetesinin kuruluş ilkelerinden de anlaşılacağı üzere, gazete dönemin Kıbrıs Türk halkı için politik olarak gittikçe zorlaşan koşulları içinde sömürge yönetimin ekonomik, sosyal, politik kararlarına karşı mücadele etmek için kurulmuştur. Bunun dışında diğer en önemli ilkesi, Rum halkının Enosis isteğine karşı mücadele etmek ve Türkiye'ye olan ilgi ve sevgiyi devam ettirmektir. Böylece Kıbrıs Türk halkının başta gelen aydınlarından biri olan Dr. Küçük, Halkın Sesi gazetesini kurarak, Kıbrıs Türk kimliğinin şekillenmesinde ve kurumsallaşmasında başta gelen taşıyıcılardan biri olmuştur.

Dr. Küçük'ün de başında bulunduğu ve dönemin koşullarında kurulan en önemli örgütlenmelerden bir tanesi de siyasi olarak Kıbrıs Türk halkının geleceğini belirleme amacı olan KATAK olmuştur. Böylece Kıbrıs Türk aydınları basın yayın alanının dışında politik olarak da harekete geçmiş ve kurumsallaşma çabalarına hız vermiştir.

D. KATAK'ın Kuruluşu ve Amacı

KATAK'ın kuruluşu, Kıbrıs Türk halkının Ada'da 1878 yılında başlayan İngiliz sömürge yönetimi sonrası haklarını koruma noktasında önemli dönüm noktalarından biridir. KATAK, Kıbrıs'ta Türk halkının kurduğu ilk siyasi örgütlenme değildir* ama ada düzeyinde o güne kadar kurdukları en kapsamlı ve kitlesel örgüttür.

Örgütün kurulmasının geri planında, 1940'larda, 2. Dünya Savaşının ortasında adada ve dünyada yaşanan gelişmeler önemli rol oynamıştır. Özellikle adada yaşayan Rum halkının 2. Dünya Savaşı sırasında İngiltere ile Yunanistan'ın aynı cephede Almanya'ya karşı birlikte savaşması, Enosis isteğinin gerçekleşmesi konusunda umutlarını arttırmıştı. Bu arada İngiliz

²²“56 Yıl Süren Kavga”, **Halkın Sesi**, 3 Temmuz 1974.

²³Kemal Tekakpınar- Demiray Doğasal, **Dr. Fazıl Küçük (1906- 1984)**, Cilt: 2, Lefkoşa, 1991, s. 647.

²⁴“Dünden Bugüne Basınımız”, **Halkın Sesi**, 14 Mart 1982.

*Kıbrıs Türk halkının örgütlü ilk siyasi teşekkülü 7 Haziran 1924'te Mağusa'da toplanan Kıbrıs Türk Cemaat-ı İslamiyesi'dir. Bu örgüt, ilk tüzüğü olan örgüt olup, kasabalarda ve köylerde seçimle işbaşına gelen komisyonları ve merkez heyeti vardır (Harid Fedai, “Nizannamesi Olan İlk Örgütümüz”, *Söz Dergisi*, Sayı: 28- 31, 25 Nisan 1985- 16 Mayıs 1986, s. 18).

sömürge yönetimi adada 1931 Ekim Ayaklanmasından beri uyguladığı baskı rejimi gevşetmiş ve siyasi partilerin kurulmasına izin vermişti. 14 Nisan 1941 tarihinde komünist AKEL (Çalışan Halkın İlerici Partisi) ve sağcı Kıbrıs Ulusal Partisi (KEK) kurulmuştu. Kıbrıslı Rumların bu iki büyük partisi de Enosis isteğini temel prensip edinmişti. Kıbrıslı Rumlar Kendi Kaderini Tayin Hakkını kullanarak, adanın Yunanistan ile birleşmesini istiyordu. Bu esnada adada yapılan belediye seçimlerinde partilerin en önemli söylemi Enosis olmuş ve yerel seçimler sonuçlandıktan sonra da Kıbrıs halkının büyük çoğunluğunun isteğinin bir an önce gerçekleşmesi için harekete geçilmesi çağrısından bulunulmuştu²⁵.

KATAK'ın kurulmasına neden olan en önemli gelişme, Nisan 1943'te İngiltere Sömürgeler Bakanı Oliver Stanley'in Lordlar Kamarası'nda yaptığı konuşma olmuştur. Stanley, 2. Dünya Savaşı'nın ilk yıllarında yayınlanan Atlantik Demecine* uygun olarak, Kıbrıs'a özerk yönetim statüsü verebileceklerini açıklamıştır. Aynı amaca yönelik olarak adada 1931'den beri yapılmayan belediye seçimlerinin yapılacağını belirtmiştir. Lordlar Kamarasında Kıbrıs ile ilgili tartışmaların yapıldığı Nisan ayında yine Sömürgeler Bakanlığı Müsteşarı Devonshire, yaptığı konuşmada, “Adanın kendi kendini yönetmesi yolunu hazırlamaktayız” demiştir²⁶.

İngiliz hükümetinin savaş sonrası Kıbrıs'a yeni bir anayasal çerçevede özerklik verileceğini açıklaması ve bu durum karşısında adada çoğunluk olan Rum halkının Enosis isteği karşısında ada ileri gelenleri arasında siyasal bir örgütlenmenin zamanı geldiği konusunda düşünceler oluşmasına neden olmuştur.

21 Mart 1943 tarihinde ada çapında yapılan belediye seçimleri sonrası, adada yaşayan tüm Kıbrıs Türk halkının temsil edecek bir örgüt kurulması fikri, seçimlerin hemen ertesinde Söz gazetesinde çıkan bir yazıda dile getirilmiştir. “Kıbrıslı” imzası ile çıkan yazıda, Kıbrıs Valisi Charles Wolley'in Londra'dan beraberinde getireceği anlaşılan yeni anayasaya göre cemaate verilmesi gereken yetkileri ehliyetli kullanmak için hazırlıklı ve teşkilatlı olmanın şart olduğuna dikkat çekilmiştir²⁷.

Bu esnada dönemin Evkaf Murahhası olan Mehmet Münir, Kıbrıs Türk halkının ileri gelenlerine yaptığı ziyaretlerde hem Rum halkının hızlanan Enosis çabalarına karşı toplu bir savaşımla verecek, hem de olası siyasi gelişmeler karşısında hazırlıklı bulunmalarını sağlayacak bir cemiyet kurulması yönünde telkinlerde bulunmaya başlamıştır. Mehmet Münir aynı zamanda İcra Meclisi üyesi olarak böyle bir derneğin kurulması durumunda hükümetle ilişkilerin yürütülmesine de yardımcı olacağını belirterek, bu amaçla Evkaf Dairesi salonunda bir toplantı yapılabileceğini duyurmuştur. Mehmet Münir'in hem sömürge yönetimi ile olan yakın ilişkisi, hem de halk arasındaki nüfuzu ile hükümete yakın bir kişi olarak bir cemiyet kurulması yönündeki telkinleri, onun Kıbrıs'la ilgili perde gerisindeki gelişmelerden haberi olduğu yorumlarına neden olmuştur²⁸.

Çok geçmeden 18 Nisan 1943'te Lefkoşa'nın belediye seçimlerinde yeni seçilen 4 Türk üyesi, Necati Özkan, Dr. Fazıl Küçük, Necmi Avkıran ve Şükrü Veysi'nin yaptığı çağrı üzerine, Evkaf Dairesi salonunda kazanın serbest meslek sahibi, esnaf gibi ileri gelen 76 kişisi bir araya gelmiştir. Toplantının geçici başkanlığına seçilen Avukat Fadıl Korkut'un hazırladığı 30 maddelik tüzük kabul edilerek, siyasi bir dernek kurulmasına karar verilmiş ve kurucu heyet örgütün isminin

²⁵Niyazi Kızılyürek, **Milliyetçilik Kıskaçında Kıbrıs**, İstanbul, İletişim Yay., 2002, s. 224.

*14 Ağustos 1941'de ABD Başkanı Franklin Roosevelt ve İngiltere Başbakanı Winston Churchill'in imzaladıkları bildiri “ Bütün halklar kendi yönetim şekillerini seçmede özgür olmalı. Egemenlikleri ve kendi kendilerini yönetme hakları ellerinden zorla alınmış olanlara bu hakları geri verilmeli” denilmektedir (Michael Eagen- Walter Langsam, **Documents and Readings in the History of Euope since 1918**, Chicago, Lippincott Company, 1939, s. 919- 921).

²⁶Robert Stephens, **Cyprus: A Place of Arms**, London, Pall Mall Press,1966, s. 138- 139.

²⁷Söz, 26 Mart 1943.

²⁸Haşmet Gürkan, **Bir Zamanlar Kıbrıs'ta**, Lefkoşa, Galeri Kültür Yay., 1986, s. 128- 139.

“Kıbrıs Türk Azınlığı Kurumu” olmasını önermiştir. Azınlık deyimine yapılan itirazlar ile bunun yerine cemaat isminin konulması tartışılmış, ancak hazır bulunanların oy çoğunluğu ile Azınlık deyiminin kullanılmasında sakınca görmemesi ile bu isim kabul edilmiştir. K.T.A.K kısaltması ile kullanılan isim, söylenmesi zor olacağı düşünülerek, buna Adası anlamında A harfinin eklenmesi ile “Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu- KATAK” adı ortaya çıkmıştır²⁹.

KATAK’ın kurulması ile ilgili en önemli görüş, bu kurumun İngiliz sömürge yönetimi tarafından Kıbrıs Türk halkının Enosis karşı örgütlenmesi için kuruluşunu desteklediği bir örgüt olduğu iddiasıdır. Kurumun oluşması için ilk çalışmalarda bulunan Mehmet Münir’in İngiliz yönetimi ile olan iyi ilişkisi göz önüne alındığında bu iddia gerçekçi gözükmemektedir. Haşmet Gürkan’a göre, “İngilizler, Kıbrıslı Rumların Enosis çalışmalarına Türklerin karşı çıkacak bir örgütünü olmasını istiyordu. Bunun için Sir Münir’in önderliğinde KATAK adlı siyasi cemiyetin kurulmasını teşvik ederek, desteklemişlerdi”³⁰.

KATAK’ın kuruluşu ile ilgili diğer bir görüş, belediye seçimlerini kazanan Türklerden olan Necati Özkan’dan gelmiştir. Özkan, memlekette cemaatin ihtiyacı olan bir cemiyet teşkil edilmesi ve bütün Türkleri bir araya toplamak maksadı ile ilk adımı kendisinin attığını belirtmiştir. Özkan’a göre, Evkaf Murahhası Mehmet Münir ilk toplantı teklifinin kendisi tarafından yapıldıktan sonra Evkaf Dairesine davet ettiği kişilere böyle bir cemiyetin kurulmasının lüzumlu olmadığı kanaatini açıklamıştır. Ancak toplantıya katılan diğer davetlilerin bu konuda tekrar görüşmeleri yapılmasını talep ettiğini ve bu durum üzerine 18 Nisan’da bir araya geldiğini belirten Özkan, toplantı sonunda kurumun teşkil ettiğini belirtmektedir. Özkan, KATAK isminin örgütün dışı yansıyan ismi olduğunu, İngiliz sömürge yönetiminin tepkisini çekmemek için böyle bir isim uygun görüldüğünü, kamufle edilmiş esas isminin “Kemal Atatürk Türk Adası Kıbrıs” olduğunu belirtmektedir³¹.

Kıbrıs Türk aydınlarından İhsan Ali, KATAK’ın bazı yurtseverlerin, sömürge idaresinin o döneme kadar adada uyguladıkları katı siyasetindeki küçük değişikliklerin, döneme egemen olan koşullar içinde KATAK’ın kurulmasına neden olduğunu belirtmektedir. Ali’ye göre, örgüte bu ismin verilmiş olması 1923 Lozan Antlaşması ile Kıbrıs Türklerini azınlık olarak kabul eden Türkiye’nin tutumunun izlenmesi nedeniyledir. Ali, KATAK’ın Kıbrıs’ın tüm köy ve kasabalarında kısa sürede kollarının kurulduğunu ve Türk toplumunun partiyi büyük sempati ile kabul ettiğini, güçlendirilmesi için para bağışlarında bulunduğunu, haklarının savunulması için bu partiye büyük umutlar bağladığını belirtmektedir. Tüm çalışma arkadaşları arasında büyük bir heyecan ve gönüllülük olduğunu belirten Ali, partinin kendisinden beklenen ciddi etkinliklerde bulunmasının dönemin ekonomik ve iletişim imkânlarının kısıtlı olmasından dolayı istenen düzeyde olmadığını ancak bu partiyi kuran insanların istisnasız tümünün iyi niyetinin kimse tarafından inkâr edilemeyeceğini vurgulamaktadır³².

Kıbrıs Türk halkının önemli yazarlarından ve dönemin tanıklarından Hikmet Arif Mapolar da KATAK’ın kurulmasında İngilizlerin desteğini ve etkisini belirtmiştir. Mapolar, o zamanlar bir dernek olarak İngiliz sömürge yönetimi yasalarına göre kurulan bu örgütün, İngilizlerin arzusu ile kurulmuş olduğunu ancak İngilizlerin etkisi ile çalışmadığını söylemektedir. Mapolar’a göre, “aşırı bir İngiliz dostu ve Muti Benderi olan Evkaf Murahhası Sir Mehmet Münir Bey, günün tanınmış kişilerini Evkaf Dairesindeki yazıhanesine çağırarak, Kıbrıs Türk toplumun da artık siyasi nitelikte bir örgüt kurmaları zamanı geldiğini telkine başlamış ve bu örgütün başlıca

²⁹ agk., s. 130 – 132.

³⁰ Jeanette Choisi, “The Turkish Cypriot Elite- Its Social Function and Legitimation”, *The Cyprus Review*, Fall: 2, 1993, s. 21, Mehmet Yaşın, *Kıbrıstürk Şiir Antolojisi*, İstanbul, Yapı Kredi Yay., 1994, s. 147.

³¹ Ergin Birinci, *M. Necati Özkan (1899- 1970)*, Lefkoşa, Necati Özkan Vakfı Yay., Cilt: 1, Mayıs 2001, s.251- 255.

³² İhsan Ali, 2002, s. 18- 19.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

*göevinin Enosis'e karşı savaşım vermek olacağını belirterek, İngilizlerden destek göreceği güvencesini de vermişti*³³.

İngiliz sömürge yönetimin Rum halkının Enosis isteği karşısında ve tasarlanan özerklik çalışmaları kapsamında Kıbrıs Türk halkının desteğini kazanmak için bu oluşumun kurulması için Mehmet Münir'e telkinde bulunması mantıklıdır. Çünkü adadaki baskın unsura karşı Kıbrıs Türklerini denge aracı olarak kullanmak, İngiliz sömürge yönetimin önemli bir siyasetidir. Üstelik Ada 2. Dünya Savaşı sırasında İngiliz hükümeti tarafından Akdeniz'deki varlığının devam etmesi için, savaş sonrası ise savaş sonrası kurulan uluslararası sistem içinde Ortadoğu'nun artan önemi kapsamında önemli bir konuma gelmişti. Ancak İngiltere'nin Kıbrıs'ta tutunmaya en çok ihtiyacının olduğu dönemde Atlantik Demecinin ruhuna uygun olarak adanın elinden yakın gelecekte çıkma ihtimali söz konusu idi. Bu durumda İngiltere, adadaki iki unsuru birbirine karşı kullanarak, bu çıkışı mümkün olan en geç tarihe atmak istiyordu³⁴.

Bu kapsamda İngiliz sömürge yönetiminin telkinleri ile kurulma adımları atılmış olan KATAK'ın, her halükarda Enosis'e karşı ve adada yaşayan Kıbrıslı Türklerin sorunlarına eğilmek için kurulan ilk kitle desteği kazanan örgüt olduğu bir gerçektir.

Kıbrıs Türk halkının en önemli liderlerinden olan Dr. Fazıl Küçük'ün KATAK'ın kuruluşu ile ilgili şu sözleri de, halkın o dönemki ihtiyacını ve bu oluşum toplumsal tabanını özetlemektedir:

“Belediye seçimlerinde kazandığımız zafer, toplumun moraline de tesirini göstermiş, her tarafta canlılık ve hareket görülüyordu. Rum tarafının siyasi partisi mevcuttu. İsteklerini, şikâyetlerini, bu parti kanalı ile hükümete duyurduğunu görenler ve bilenler, bizde de bir partinin kurulmasının elzem olduğu kanaatine varmıştı. Belediye seçimlerinde adaylığını koyanlar ile diğer zevat, bizleri de çağırılmışlar, düşüncelerini izah ederek, böyle bir teşekküle katılıp katılmayacağımızı öğrenmek istemişlerdi. Aldıkları müspet cevap üzerine faaliyete geçerek, toplantı tertip edilmiş ve KATAK kurulmuştu³⁵.

KATAK'ın kurulması sonrası Lefkoşa dışında ilk şubesi 23 Nisan'da Larnaka'da ve ardından diğer kaza merkezlerinde kurulur. Kaza merkezlerinin dışında köylerde de kurulmaya başlayan örgüt, bir yıl sonra örgütlenme çalışmalarını tamamladığında 200 şubeye ulaşmıştır. Örgütün amacı kuruluş tüzüğü'nün 3. maddesinde, Kıbrıs Türk azınlığının haklarını korumak, aramak ve ilmi, içtimai, sınai seviyelerini yükseltmek ve umumiyetle menfaatlerini temine çalışmak olarak yazılmıştır³⁶.

O dönemin Kıbrıs Türk halkı ileri gelenlerinden Faiz Kaymak*, KATAK'ın kuruluş amacını şu şekilde açıklamıştır: “Bu parti, hem Enosis'e cephe alarak, Türk haklarını korumak ve zorbalıkla alınmış olanları da kurtarmak için harekete geçti”. Kaymak, o dönemde Kıbrıs'ta yaşananları haksızlık olarak nitelendirmekte ve İngiliz yönetimine genelde sadık kalmış, problem çıkarmaktan sakınmış olan Kıbrıs Türklerine haksızlık yapıldığını ileri sürmektedir. Kaymak'a göre, hükümet, Türk halkının haklarını zorla ele geçirmiş ve onları sıkı bir baskı altında denetim altına almıştır. Rum halkının kendi oyları ile seçilip başa getirilen ve her gün Enosis diye haykırıp duran başpiskoposlarına karşı hiç ses etmeden sömürge yönetimi, hükümet mekanizmasını iyi niyetle destekleyen Türklerin haklarına saygı göstereceği yerde, pervasızca birçok haklarını

³³Hikmet Arif Mapolar, **Kıbrıs Güncesi, 40 Yılın Anıları 2**, Lefkoşa, Galeri Kültür Yay., 2002, s. 1.

³⁴Christopher Woodhouse, **British Foreign Policy Since the Second World War**, London, 1966, s. 77.

³⁵Fazıl Küçük, “KATAK ve Milli Birlik”, **Evkafın Kayıtsız Şartsız Topluma Devri Teslimi: 56 Yıl Süren Kavga**, Ed: Altay Sayıl, Lefkoşa, KKTC Vakıflar İdaresi Genel Müdürlüğü, 1999, s.80.

³⁶Mehmet Rıfat, “Kıbrıs'ta Siyasi Türk Partileri ve Kurumları”, **Kaynak**, Mart 1977, s. 46.

*Öğretmen olan Faiz Kaymak 1949'da kurulan Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu'nun ilk başkanıdır ve 1957'ye kadar görev yapmıştır.

ellerinden almıştır. Örneğin, müftü seçme hakkı verilmişken, müftüyü kendi isteğince atamaya başlamış, kısa süre sonra da bu kurumu “Fetva Eminliği” adı altında ve Evkaf yönetimi buyruğunda güçsüz bir makam yaratmıştır³⁷.

KATAK, Kıbrıs Türk halkı arasında eski ve yeni kuşakları bir araya getiren bir örgüt olsa da, kısa sürede içerisinde anlaşmazlıklar meydana getirecek ve istenen etkiyi gösteremeyecektir. KATAK’ın içinde özellikle Dr. Fazıl Küçük ile dönemin siyasi aktörlerinden Necati Özkan arasında yaşanan kişisel anlaşmazlıklar kuruluşundan kısa süre sonra gün yüzüne çıkmaya başlayacak ve Dr. Küçük ayrı bir siyasi örgütlenme yoluna gidecektir. Nihayetinde aradan uzun süre geçmeden 23 Nisan 1944’te Dr. Küçük önderliğinde Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi kurulacaktır³⁸.

KATAK, 1949 yılına kadar kâğıt üzerinde de olsa devam etmiştir. Bu örgüt Kıbrıs Türk halkının kimliğinin şekillenmesinde önemli rol oynamış örgütlerden biri olmuştur. Kıbrıs Türk halkının hem sömürge yönetimine karşı hem de Rum halkının yoğunlaşan Enosis istekleri karşısında duruşunu çok net bir biçimde ortaya koymuş olan bir örgüttür. Bu örgüt kuruluşundan kısa süre sonra kişisel anlaşmazlıklar nedeni ile beklenen etkiyi gösteremese de, Kıbrıs Türk halkının siyasi tarihinden en kurumsal ve topyekün olarak birlik olduğu bir oluşum olarak değerlendirilebilir.

KATAK, 23 Ekim 1949’da Lefkoşa’da Kardeş Ocağı Kulübünde gerçekleştirilen toplantıda Dr. Küçük’ün başkanlığını yaptığı Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi ile KATAK, Kıbrıs Milli Türk Birliği Partisi (KMTHP) adı altında birleşerek tarihteki yerini almıştır³⁹.

Böylece 2. Dünya Savaşının ortasında başlayan Kıbrıs Türk halkının kimliğini, kurumsal varlıklar ve sosyal taşıyıcılar vasıtası ile geliştirme sürecinde önemli bir aşama kaydedilmiştir. Basın yayın alanı, politik örgütlenmeler dışında mesleki olarak yine o dönemde yaşanan en önemli gelişmelerden biri de mesleki örgütlenme alanında kurulan oluşumlar olmuştur.

E. Mesleki Örgütlenmeler

2. Dünya Savaşının sonlarına doğru İngiltere’nin de içinde bulunduğu Müttefik devletlerin zafere doğru gitmesi ve Atlantik Demecinin etkisi ile İngiliz sömürge yönetimi 1931’de başlatılan olağanüstü hal rejimini gevşetme yönünde adımlar atmaya başlamıştır. Bunun sonucu olarak sadece siyasi kurumlar veya basın- yayın faaliyetleri değil, işçi- çiftçi- zanaatkâr gibi meslek sahipleri de kendi örgütlerini kurma ve faaliyete geçirmek için girişimlerde bulunmaya başladı.

1941 yılında İngiliz yönetiminin adada yerel seçimlerin yapılabileceği ve siyasi faaliyetlerin serbest bırakılacağına ilişkin kararı ile birlikte kabul ettiği Sendikalar ve Uyuşmazlıkları Yasası, sendikal faaliyetlerin başlaması için bir dönüm noktası olmuştur. Aynı yıl, Kıbrıs Sendikalar Komitesi (Pancyprian Trade Union Committee- PTUC) kurulmuştur. Aralık 1942’den itibaren başta savunma alanlarında olmak üzere birkaç iş kolunda greve gidilmiş ve savaş koşullarında artan hayat pahalılığına karşı ücret artışı istenmiştir. 1943 yılında PTUC içinde milliyetçi ve solcu olarak siyasi anlaşmazlıkların yaşanması sonucu, 1943 yılında Kıbrıs Ortodoks Kiliseine bağlı olan Kıbrıs İşçiler Konfederasyonu (SEK) kurulmuştur. PTUC ise kendisini AKEL’in ayrılmaz bir parçası olarak görmüştür⁴⁰.

Başlangıçta Kıbrıslı Türk işçileri de PTUC’a üye olmuş ve haklarını bu sendikanın çatısı altında elde etmek istemişlerdir. Fakat Rum sendikanın Enosisi destekleyen bir politika izlemeye

³⁷Faiz Kaymak, *Kıbrıs Türkleri Bu Duruma Nasıl Düştü*, İstanbul, Alpay Basımevi, s. 7- 11.

³⁸Tekakpınar- Doğasal, 1991, s. 52.

³⁹Ergin Birinci, 2001, s. 266.

⁴⁰Heinz A. Richter, *Çağdaş Kıbrıs’ın Kısa Tarihi (1878- 2009)*, Lefkoşa, Galeri Kültür Yay., Ocak 2011, s. 47.

başlamış bunun üzerine, bu sendikadan ayrılan Türk üyeler kendi örgütlerini kurma yoluna gitmiştir. Bu yönde ilk hareket geçen, Niyazi Dağlı başkanlığında 27 Aralık 1942 tarihinde 12 kişi ile kurulan “Türk Amele Birliği” olmuştur. Birlik bir yıl sonra, 1943’te “Yapıcı ve Amele Birliği” adını almıştır⁴¹.

Rum işçi birliklerinin Enosis doğrultusunda politik tavır içine girmelerinden dolayı, ortak sendikalardan ikinci ve önemli kopma 13 Ağustos 1944’te Hasan Şaşmaz liderliğinde Güneş Türk İşçi Birliği ile olmuştur. İki yıl içinde ortaya çıkan bu iki işçi birliğinin bir çatı altında toplanması ise 15 Ekim 1944’te Lefkoşa Türk İşçiler Birliği çatısı altında ile olmuştur. Bu birliğin amacı, adadaki tüm Türk işçilerini bir çatı altında örgütlemek ve etkin bir sendikal hareket oluşturmaktır. Kendi aralarında kurdukları bir siyasi komiteyi de faaliyete geçiren birlik, Dr. Fazıl Küçük’ün başkanlığında kurulan Milli Parti tarafından büyük destek görmüştür. Ayrıca Halkın Sesi gazetesinin sütunları da bu birliğin sorunlarına geniş yer vermeye başlamış ve bu gazete Türk işçileri tarafından en çok okunan gazete haline gelmiştir⁴².

İşçilerin örgütlenmesinin yanında, çiftçilerinde bir birlik çatısı altında toplandığı ilk örgüt, 1 Mayıs 1943’te Lefkoşa’da kurulan Kıbrıs Türk Çiftçiler Birliği (KTÇB)’dir. Çiftçiler Birliği, Haziran 1942’de Türklerle Rumların bir araya gelerek kurdukları Kıbrıs Çiftçiler Birliği (BEK)’den ayrılarak kurulmuştur. Bu ayrılmanın en önemli nedeni, Türk çiftçileri ile ilgili konularla birliğin ilgilenmemesi ve 30 Nisan’da birliğin yaptığı kongreye İngiltere ve Yunanistan bayraklarının çekilmesi bunun yanı sıra Türkiye bayrağının çekilmemesine izin verilmemesidir. Ayrıca BEK’in yıllık faaliyet raporuna Enosis isteklerinin yazılmasıdır. Türk üyeler, mesleki bir kuruluşun siyasetle uğraşmaması gerektiği yönünde itiraz etmelerine rağmen, bu talepleri kabul görmemiştir. Bu durum karşısında 73 kişinin katıldığı toplantı sonucu Kıbrıs Türkleri 30 Nisan’da yeni bir meslek örgütü kurma konusunda karar almışlardır. İki yıl içinde 115 köyde birliğin şubeleri açılmıştır. Birliğin amacı, kooperatifler eliyle köylülerin mahsullerini değerlendirmelerini sağlamak, mallarını ipotekten ve zorunlu satıştan kurtarmak için aydınlatmak, birlik ve beraberliği sağlamak, Türkçe gazete alınıp köylerde okutmak, okuma yazma bilmeyenler için kurslar açmak, radyo temin etmek gibi görevler vardı⁴³.

Kıbrıs Türk Çiftçiler Birliği, kurulduğu günden itibaren sadece mesleki bir birlik olarak kalmamış ve Kıbrıs Türk halkının siyasi olarak daha bilinçli ve birlik- beraberlik içinde olması için etkili çalışmalarda bulunmuştur. 1945 yılına gelindiğinde 115 şubesi ve 5500’ün üzerine çıkarmayı başardığı üye sayısı ile Kıbrıs’ın en güçlü örgütlerinden biri olmuştur. Ayrıca Birlik Dersi adı altında yayımladığı broşürleri yanında İleri adlı bir dergi de çıkarmaya başlamıştır. Kıbrıs Türk köylüsünün tarım, ekonomi ve sosyal alanlarda gelişmesine katkıda bulunan çalışmalar içinde bulunup, ekipler halinde adadaki hemen hemen her Türk köyü ziyaret edilerek, sorunları saptanmaya çalışılmıştır. Birlik, yetkili makamlara gerekli sorunların iletilmesi için çaba göstermiştir⁴⁴.

KTÇB, 1940’lı ve 1950’lili yıllarda Türkiye ile de çeşitli temaslar kurarak, Ankara’ya heyetler göndermiş ve mesleki alanda işbirliği kurulması yönünde çaba göstermiştir. Örneğin, KTÇB 1950 yılında İstanbul’da Yıldız Sarayı’nda yapılan Dünya Gençlik Teşkilatı toplantısına katılmış, 1954’te ise bir heyet Türkiye’de Tarım Bakanı Nedim Ökten ile görüşmüştür. 1948 yazında Türkiye’den Kıbrıs’a gelen öğretmen kafilesinin 15 günlük gezisinde KTÇB yönetim

⁴¹Sabahattin İsmail, “Kıbrıs Türklerinin Siyasi Örgütlenmesi”, *Yeni Kıbrıs Dergisi*, Nisan 1985, s. 15- 16.

⁴²Servet Sami Dedeçay, *Kıbrıs’ta Türk İşçilerinin Sendika Kurma Faaliyetleri (1918- 1959)*, Lefkoşa, Lefkoşa Özel Türk Üniversitesi Yay., 1981, s. 28.

⁴³Kemal Deniz, “Kıbrıs Türk Çiftçiler Birliği’nin Kurulması”, *Yeni Kıbrıs Dergisi*, Mayıs- Haziran 1986, s. 30- 35.

⁴⁴*agm.*, s. 36.

kurulu rehberlik yapmıştır. 1949 yılında Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Celal Tarıman'ın başkanlığında 70 kişilik bir öğrenci heyeti Kıbrıs'a davet edilmiştir⁴⁵.

Kıbrıs adasının geleceğinin belirlendiği bir süreç olan 2. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında ortaya çıkan bu örgütler, tıpkı diğer oluşumlar gibi Kıbrıs Türk halkının İngiliz sömürge yönetimi ve Kıbrıs Rum halkının Enosis istekleri karşısında en etkili mücadele araçlarından biri olmuştur. Mesleki çıkarlarının dışında politik, ekonomik, sosyal ve kültürel olarak içinden çıktıkları halkın geleceği konusunda da duyarlı olan bu örgütler, Kıbrıs Türk kimliğinin şekillenme sürecinde de aktif rol oynamışlardır.

Sonuç

Kıbrıs adası, yüzyıllardan beri farklı kültürlere, dinlere, dillere, etnik gruplara, medeniyetlere ve yönetimlere ev sahipliği yapmıştır. Bu yapı, adanın geçmişinden bugüne kadar var olan en önemli gerçeğidir. Ancak özellikle 19. yüzyıl ile birlikte milliyetçilik düşüncesinin önce Avrupa, daha sonra tüm dünyada yayıldığı o dönem ile birlikte adada yaşayan iki etnik ve dini halk olan Türk ve Rum nüfusunu karşı karşıya getiren ve çatışma boyutuna varacak olan gelişmeler yaşanmıştır.

İlk olarak adada yaşayan Kıbrıs Rum halkı 1830'da Yunanistan devletinin kurulması sonrası bu devlet ile birleşmek için etkin bir politik mücadeleye başlamıştır. 1878 yılında İngiliz sömürge yönetimi altına giren ülkede bu isteğin kabul görmemesi nedeni ile yaşanan Enosis mücadelesi ancak 2. Dünya Savaşı'nı değiştiren dünya koşulları altında etkin bir biçime dönüşmüştür. 2. Dünya Savaşı başında yayınlanan Atlantik Demeci ile birlikte sömürge yönetimleri altında yaşayan halkların kendi kaderlerin tayin hakkının teyit edilmesi, Kıbrıs Rum halkın Enosis mücadelesini daha da yoğunlaştırmış ve etkili bir örgütlenme yoluna gidilmiştir.

Bu durum karşısında adada nüfus olarak azınlık durumunda bulunan ancak Osmanlı İmparatorluğu döneminde yönetici halk statüsünde olan Kıbrıs Türk halkı da daha başlangıcından beri karşı olduğu Enosis düşüncesine engel olabilmek için İngiliz sömürge yönetiminin de desteği ile 1940'lı yılların başında hareketlenmeye başlamıştır. Bu süreç aynı zamanda Kıbrıs Türk kimliğinin şekillenmesinde en önemli ve aktif süreçlerden biri olmuştur. İngiliz sömürge yönetiminin pasif desteği, Kıbrıs Türk kimliğinin oluşumunda ve gelişiminde Kıbrıs Rum halkının Enosis isteği kadar belirleyici değildir. Ayrıca sömürge yönetimi her durum ve koşulda adada nüfus olarak azınlıkta olan Kıbrıs Türk halkına karşı da her zaman olumlu bakmamıştır ve bu kimliğin oluşum süreçlerini engellemeye çalıştığı dönemlerde olmuştur. Ancak 2. Dünya Savaşı'nın oluşturduğu konjonktür içinde önemli bir konumda gördüğü adayı mümkün olabilecek en uzun süre elinde tutmak için, politik bir manevra yapmıştır. Yoksa Kıbrıs Türk halkının daha 1878'den itibaren İngiliz sömürge yönetiminin Kıbrıs Türk kimliğini yok sayması ve toplumsal- politik- ekonomik- sosyal ve kültürel olarak kısıtlanan hakları için verdikleri yoğun bir mücadele söz konusudur.

Yine de yukarıda ele alındığı gibi savaş ortamının yarattığı dengeler içinde 1940'lı yılların başı, Kıbrıs Türk halkı için bir çok alanda örgütlendikleri ve hem Rum halkının Enosis isteğine karşı hem de sömürge yönetiminin uygulamalarına seslerini yüksek olarak çıkardıkları bir dönem olmuştur.

Kıbrıs Türk halkının Türk milliyetçiliği temelinde ve aydın-seçkinler kanalı ile oluşturulan bu örgütlenme sürecinin en önemli ayaklarından biri Dr. Fazıl Küçük tarafından çıkarılan Halkın Sesi gazetesi olmuştur. Bu gazete, bugünde yayın hayatını devam ettiren ve Kıbrıs Türk kimliğinin şekillenme sürecinde aktif rol oynamış en önemli basın yayın aracıdır. Gazete daha

⁴⁵Ali Nesim, **Kıbrıslı Türklerin Kimliği**, Lefkoşa, KKTC Milli Eğitim Bakanlığı Yay., 1990, s. 75- 82.

ilk sayısında Rum halkın Enosis isteğine ve sömürge yönetimi uygulamalarına en sert tepkiyi gösteren ve bu nedenle kapatma cezası almış bir gazetedir.

O dönem içinde diğer bir önemli oluşum KATAK'tır. KATAK, oluşumunda Kıbrıs Türk halkının en etkili kişilerinin başını çektiği siyasi bir oluşumdur. Bu örgütün kuruluş amacı, Rum halkının kurmuş olduğu siyasi partiler aracılığı ile aktif bir biçimde yürüttüğü Enosis isteğine karşın, seslerini duyurmak ve mücadele vermektir. Nitekim kuruluşundan kısa bir süre sonra ada çapında örgütlenmesini tamamlamış ve ortaya çıkmıştır.

O dönemde basın yayın alanında ve politik hayatın dışında kurulan meslek örgütleri kanalı ile de yürütülen bir mücadele söz konusudur. Önce Kıbrıs Türk işçileri, daha sonra çiftçileri kurmuş oldukları ayrı örgütler yolu ile hem mesleki anlamada birlik olmaya çalışmış hem de politik-kültürel ve ekonomik olarak Kıbrıs Türk kimliğinin şekillenmesinde rol oynamışlardır.

Hepsi birer sosyal taşıyıcı olan ve aydın – seçkinlerin öncülük ettiği bu oluşumlar, 1950'li yıllar ile birlikte kurumsallaşmaları tamamlayıp, çok daha belirgin bir biçimde Kıbrıs Türk halkının adadaki temsil organları olmuştur. Tabii bunda 2. Dünya savaşı sonrası Rum halkının Enosis isteğinin silahlı bir mücadele biçime dönmesi ve İngiltere'nin sömürge yönetimine son verme aşamasına gelmesi etkili olmuştur. Ancak her halükarda 1940'lı yıllarda başlayan bu süreç, Kıbrıs Türk halkının siyasi tarihinde en önemli kilometre taşlarından biri olmuştur. Kıbrıs Türk kimliğinin şekillenme aşamasının en yoğun temellerinin atıldığı o dönem, gelecek açısından önemli ve geçmişle sıkı sıkıya ilişkili olan en etkili dönemlerden biri olmuştur.

KAYNAKÇA

- ALAKEL, Murat, "İlk Dönem Cumhuriyet Türkiye'si Ulus İnşa Sürecinde Milliyetçilik ve Sivil-Etnik İkilemine Dair Teorik Tartışmalar", **Akademik Bakış**, Cilt: 5, Sayı: 9, Kış 2011, ss. 1- 30.
- ALİ, İhsan, **Hatıralarım**, Lefkoşa, Galeri Kültür Yay., 2002.
- ALTAN, Haşim, **Belgelerle Kıbrıs Türk Vakıflar Tarihi**, Lefkoşa, Kıbrıs Vakıflar İdaresi Yay., 1986.
- AYDIN, Mustafa, **Kurumlar Sosyolojisi**, Ankara, Vadi Yay., 1997.
- BİRİNCİ, Ergin, **M. Necati Özkan (1899- 1970)**, Lefkoşa, Necati Özkan Vakfı Yay., Cilt: 1, Mayıs 2001.
- BOTTOMORE, Thomas, **Seçkinler ve Toplum**, Ankara, Gündoğan Yay., 1990.
- CHOISI, Jeanette, "The Turkish Cypriot Elite- Its Social Function and Legitimation", **The Cyprus Review**, Fall: 2, 1993, ss. 7- 32.
- DEDEÇAY, Servet Sami, **Kıbrıs'ta Türk İşçilerinin Sendika Kurma Faaliyetleri (1918- 1959)**, Lefkoşa, Lefkoşa Özel Türk Üniversitesi Yay., 1981
- DENİZ, Kemal, "Kıbrıs Türk Çiftçiler Birliği'nin Kurulması", **Yeni Kıbrıs Dergisi**, Mayıs-Haziran 1986, ss. 1- 45.
- EAGEN, Michael- LANGSAM Walter, **Documents and Readings in the History of Euope since 1918**, Chicago, Lippincott Company, 1939.
- ESHLEMAN, Roos - GASHION Barbara, **Sociology**, USA, Foresman and Company, 1988.

- FEDA, Harid, "Nizannamesi Olan İlk Örgütümüz", **Söz Dergisi**, Sayı: 28-31, 25 Nisan – 1985- 16 Mayıs 1986.
- GÜRKAN, Haşmet, **Bir Zamanlar Kıbrıs'ta**, Lefkoşa, Galeri Kültür Yay., 1986.
- HUCTHINSON, John - SMITH Anthony, **Nationalism**, Oxford, Oxford Universty Press, 1994
- İSMAİL, Sabahattin, "Kıbrıs Türklerinin Siyasi Örgütlenmesi", **Yeni Kıbrıs Dergisi**, Nisan 1985, ss. 14- 20.
- KAYMAK, Faiz, **Kıbrıs Türkleri Bu Duruma Nasıl Düştü**, İstanbul, Alpay Basımevi.
- KIZILYÜREK, Niyazi, **Milliyetçilik Kıskaçında Kıbrıs**, İstanbul, İletişim Yay., 2002.
- KÜÇÜK, Fazıl, "KATAK ve Milli Birlik", **Evkafın Kayıtsız Şartsız Topluma Devri Teslimi: 56 Yıl Süren Kavga**, Ed: Altay Sayıl, Lefkoşa, KKTC vakıflar İdaresi Genel Müdürlüğü, 1999,80-1.
- MAPOLAR, Hikmet Arif, **Kıbrıs Güncesi, 40 Yılın Anıları 2**, Lefkoşa, Galeri Kültür Yay., 2002.
- NESİM, Ali , **Kıbrıslı Türklerin Kimliği**, Lefkoşa, KKTC Milli Eğitim Bakanlığı Yay., 1990.
- RICHTER, Heinz A., **Çağdaş Kıbrıs'ın Kısa Tarihi (1878- 2009)**, Lefkoşa, Galeri Kültür Yay., Ocak 2011.
- RIFAT, Mehmet, "Kıbrıs'ta Siyasi Türk Partileri ve Kurumları", **Kaynak**, Mart 1977, ss. 43- 53.
- RIZVI, Gowher, "Ethnic Conflict and Political Accomodation in Plural Societies: Cyprus and Other Cases", **Journal of Commenwealth and Comparative Politics**, Mart, 31- 1, 1993, ss. 57- 83.
- SMITH, Antony, **Milli Kimlik**, İstanbul, İletişim Yay., 1999.
- STEPHENS, Robert, **Cyprus: A Place of Arms**, London, Pall Mall Press,1966.
- TEKAKPINAR, Kemal – DOĞASAL, Demiray, **Dr. Fazıl Küçük (1906- 1984)**,Cilt: 2, Lefkoşa, 1991.
- WALLERSTEIN, Immanuel, **The Modern World System: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World – Economy in the Sixteenth Century**, New York, Academic Press, 1974.
- WOODHOUSE, M. Christophe, **British Foreign Policy Since the Soecond World War**, London, 1966.
- YAŞIN, Mehmet, **KıbrıslıTürk Şiir Antolojisi**, İstanbul, Yapı Kredi Yay., 1994.
- YOUNG, Crawford, "The Colonial Construction of African Nations", **Nationalism**, Ed: J. Hutchinson- A. Smith, Oxford, Oxford University Press, 1994, ss. 225- 231.
- ZAHARIADIS, Karolos- ALP, Yusuf, **Kıbrıs**, İstanbul, Birikim Yay., 1979.